

Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права в XXI столітті»

26.08.2020 р. URL: <https://www1.lvduvs.edu.ua/uk/education/catalogue-of-educational-programs.html> (дата звернення: 17.02.2022).

4. Освітньо-професійна програма підготовки другого (магістерського) рівня освіти за спеціальністю 081 Право: затв. рішенням Вченої ради ЛьвДУВС від 26.08.2020 р. URL: <https://www1.lvduvs.edu.ua/uk/education/catalogue-of-educational-programs.html> (дата звернення: 17.02.2022).

5. Освітньо-професійна програма «Право (поліцейські)» за спеціальністю 081 «Право» першого бакалаврського рівня вищої освіти: схв. Вченою радою ДДУВС від 27.08.2020 р. URL: <https://dduvs.in.ua/navchalnij-protses/osvitni-programy/> (дата звернення: 17.02.2022).

6. Освітньо-професійна програма «Право (поліцейські)» за спеціальністю 081 «Право» другого магістерського рівня вищої освіти: затв. Вченою радою ДДУВС від 24.01.2019 р. URL: <https://dduvs.in.ua/navchalnij-protses/osvitni-programy/> (дата звернення: 17.02.2022).

7. Освітньо-професійна програма «Право (поліцейські)» за спеціальністю 081 «Право» першого бакалаврського рівня вищої освіти: затв. Вченою радою ХНУВС від 27.08.2020 р. URL: <http://univd.edu.ua/uk/dir/2161/osvitno-profesiyna-programa-081-pravo-politseyski-> (дата звернення: 17.02.2022).

8. Освітньо-професійна програма «Право (поліцейські)» за спеціальністю 081 «Право» другого магістерського рівня вищої освіти: затв. Вченою радою ХНУВС від 26.08.2020 р. URL: <http://univd.edu.ua/uk/dir/2388/osvitno-profesiyna-programa-081-pravo-politseyski-> (дата звернення: 17.02.2022).

9. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо юстиції, дружньої до дитини: проєкт Закону України від 04.06.2021 р. No 5618. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72138 (дата звернення: 17.02.2022).

УДК 343

Щербак І. А.

к. ю. н., доцент кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

Грабар О. С.

здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

ЩОДО СУТНОСТІ ПРИНЦИПУ ЗАБОРОНИ ЕКСТРАДИЦІЇ БІЖЕНЦІВ

Одним з основних спеціальних принципів міжнародно-правового статусу біженців є принцип невидворення, який забороняє примусове вигнання біженців на території, де на них чекає ризик переслідування, загрожуватиме небезпека, катування, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження.

Зважаючи на цінність міжнародно-правової системи захисту прав біженців або осіб, що потребують додаткового чи тимчасового захисту, увага вітчизняних та зарубіжних науковців прикута до розкриття особливостей, змісту та сутності принципу заборони екстрадиції біженців. Зазначені питання висвітлені в роботах І.І. Лукашука, М.М. Сірант, М.П. Свистуленко, О.І. Козинець, П.Г. Поєдинок, С.С. Нестеренко та ін. Разом з тим, потребує подальших досліджень уточнення сутності принципу заборони екстрадиції біженців, що і є метою цього дослідження.

Принцип заборони екстрадиції вперше був закріплений в ст. 33 Конвенції про статус біженців 1951 р. (далі – Конвенція 1951 р.). Зміст цієї норми полягає в тому, що «договірні Держави не будуть жодним чином висилати або повертати біженців до кордонів країни, де їхньому життю чи свободі загрожуватиме небезпека через їхню расу, релігію, громадянство, належність до певної соціальної групи або політичні переконання» [1]. Аналогічні положення закріплені у ст. 3 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських чи принизливих видів поводження і покарання 1984 р. У Законі України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» передбачено процедурні питання пов'язанні з реалізацією права на отримання статусу біженця, а також умови відмови у набутті статусу. Задля застосування цього принципу щодо осіб, які виявили бажання звернутися за захистом, застосовується презумпція біженства, тобто шукач притулку розглядається як біженець, доки його заява не буде розглянута вповноваженими органами приймаючої держави відповідно до встановленої законом процедури.

Поряд з цим ч. 2 ст. 589 КПК України передбачено, що особа, якій надано статус біженця в Україні, не може бути видана державі, біженцем з якої вона визнана, а також іноземній державі, де її здоров'ю, життю або свободі загрожує небезпека за ознаками раси, віросповідання (релігії), національності, громадянства (підданства), приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань, крім випадків, передбачених міжнародним договором України. Однією із важливих гарантій невидачі осіб є гарантія, закріплена в ч. 4 ст. 590 КПК України. Так, рішення про видачу особи (екстрадицію) не може бути прийнято, якщо така особа подала заяву про визнання її біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, чи скористалася відповідно до законодавства правом на оскарження рішення щодо зазначених статусів, до остаточного розгляду заяви особи [2]. Згідно із законодавством України заборона вислання (екстрадиції) біженців не перешкоджає проведенню щодо них екстрадиційної перевірки. Факт наявності запиту про екстрадицію не впливає на прийняття рішення про надання статусу біженця. Ці дві процедури можуть проводитися паралельно.

В цьому контексті актуальним прикладом є судова справа Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду № 757/23964/20-к від 27.05.2021 р., яка стосується оскарження прокуратурою судового рішення про екстрадицію ОСОБИ_1, відносно якої тривала процедура надання статусу біженця. Так, у 2020 році прокуратурою на підставі екстрадиційної перевірки прийнято постанову про видачу ОСОБИ_1. Ухвалою слідчого судді задоволено скаргу захисника в інтересах ОСОБИ_1 та скасовано постанову про її видачу (екстрадицію) для притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення злочину. Судове рішення було оскаржено

прокурором. Ухвалою апеляційного суду рішення районного суду залишено без змін (погодившись із скасуванням рішення про екстрадицію) [3].

В ч. 7 ст. 591 КПК України зазначено, що ухвала суду апеляційної інстанції може бути оскаржена в касаційному порядку лише прокурором із мотивів неправильного застосування судом норм міжнародних договорів України, якщо скасування рішення про видачу (екстрадицію) перешкоджає подальшому провадженню щодо особи, видача якої запитувалася іноземною державою. Тож прокурором було подано касаційну скаргу, де вказувалося, що «звернення особи до органів ДМС України про визнання його біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, не є підставою для скасування постанови про його видачу, оскільки відповідно до норм Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 року та Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року не передбачено такої підстави для відмови у видачі, як наявність статусу біженця в особи, видача якої запитується, а тим більше намірів отримати такий статус». Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду не підтримав доводи касаційної скарги прокурора та залишив ухвалу апеляційного суду без змін.

Слід зазначити, що у судовому рішенні акцентовано увагу, що у таких ситуаціях відповідно до усталеної міжнародної практики заборона на видачу особи за міжнародним правом щодо біженців і прав людини має переважну силу перед зобов'язанням провести екстрадицію. При цьому, пріоритет зобов'язань з прав людини не залежить від наявності конкретних положень про це в договорі, яким устанавлюється зобов'язання про екстрадицію. Скоріше, перевага цих зобов'язань перед зобов'язаннями за договорами про екстрадицію обумовлена їхньою правовою природою і місцем в ієрархії міжнародного правопорядку. Таким чином, у цій справі застосовано і розкрито принцип невислання особи.

Якщо ж рішення про видачу (екстрадицію) не скасовано судом під час його оскарження, то немає перешкод для фактичної передачі особи, що не відповідає положенням міжнародно-правових актів, оскільки на цей час не прийнято остаточного рішення щодо статусу особи (біженцем).

Отже, важливим положенням, пов'язаним з необхідністю забезпечення прав особи, до якої застосовуються заходи, пов'язані з екстрадицією, є гарантування засобів оскарження рішень у кримінальному провадженні щодо видачі (екстрадиції) осіб, у тому числі біженців.

Список літератури

1. Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 р. № 995_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення 05.04.2022).

2. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12. № 13. Ст. 88 (Із змінами).

3. Судове рішення Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду № 757/23964/20-к від 27.05.2021 р. URL: [https://protocol.ua/ua/zaborona_na_vidachu_osobi_za_mignarodnim_pravom_shchodo_bigentsiv_i_prav_lyudini_mae_perevagnu_silu_pered_zobov_yazannyam_provesti_ekstraditsiyu_\(vs_kks_sprava_757_23964_20_k_vid_27_05_2021_r_\)/](https://protocol.ua/ua/zaborona_na_vidachu_osobi_za_mignarodnim_pravom_shchodo_bigentsiv_i_prav_lyudini_mae_perevagnu_silu_pered_zobov_yazannyam_provesti_ekstraditsiyu_(vs_kks_sprava_757_23964_20_k_vid_27_05_2021_r_)/) (Дата звернення: 09.04.2022 р.).